

חיי המין של הצמחים * הגבעות הירוקות של

אפריקה והרוצחים התמימים * היום בו קפא כדור הארץ

פתיח

דארווין

תהליך מעניין עובר על הרגליה הקריאה של תושבי ישראל. המילים שמו ליבם אליו, והתחילו לפרסם ספרים רבים ומרעולים, התואמים הרגליה הקריאה מתחדשים אלה.

המדובר בספרים העוסקים בהיבטים שונים של האבולוציה הדארווינית — צמחים, בעלי-חיים, קופים והמעבר לבני-

ארנסט דארווין היבטים שונים של האבולוציה

האדם, מינהגיהאדם הצדים את בעלי- החיים, ולבסוף: עתידו של המין האנושי. בין עשרות הספרים בנושאים אלה שראויאר בעשור האחרון, בולטים ספרים כמו החיים המיסתוריים של הצמחיים מאת טומקלינס, כל היצורים גדולים כקטנים מאת ג'יימס הרוינז, ספרם של אוורט וזאריה רגלאס בין הפילים, וספריו של רסמונד מוריס הקוף העירוט וגן החיות האנושי.

אין לשכוח את הרע לכאורה מאת קונ"ר ד' לרנץ, ואת סיפורו של אישה-טל- ווינה והזואולוג דיוויד אטנבורג, של פיו הוכנה סידרת-הטלוויזיה המעולה החיים עלי אדמות. גם הספר על התוקפנות האנושית מאת אשלי מונטגרו, המעמידה את תוקפנות האדם בצד תוקפנות בעלי- החיים שייך לסידרה זו.

ספרים נוספים הם אלה של רוברט ארדרי הציוני הטריטוריאלי ובראשית היתה אפריקה, וזה של אלן גודול בעיקר בות הנוריות והאריות הלבינים מטימבאר אטי של בריס מקבריד. ספרים אלה הינם אך קצה קצהו של קרחון הספרים, שראויאר במהלך העשור האחרון.

בשנה האחרונה ראויאר עוד ספרים בנושאים אלה, ולהם מוקדש מדור זה של נמר של נייר.

צמחים

בריסטאו

נושא החיים הריגשיים של הצמחים, בא כבר לידי ביטוי במילות העברית

בספר החיים המסתוריים של הצמחים- ביטוי נוסף למערכת ריגשית זו. מצוי בספר חיי המין של הצמחים מאת אלק בריסטאו*, המתאר את מחקריו של הביולוגים, העוקבים מזה 300 שנה אחר התהליכים המיניים המתרחשים בצמחים, שלעניי המתבונן מבחוץ, הם נראים הדמי יוניים ביותר.

פרקי הספר נפתחים בתהליך גילוי המין, ובעקבותיו הפרחים והדבורים, בחינת אבר- ריהמין של הצמחים, הטאבואים המיניים שביניהם ומגיע עד לטכניקות מין, שבו מבהיר בריסטאו מעט מתהליך זה: "פרח מייצר אבקה חושף את אברי המין שלו בצורה שכיולוגים מכנים אותה, מתי- רנית"; וזה פרח בצורת קערית, בדרך כלל מטיפוס פרומיטיבו למדי, ולו עלי כותרת מפורדים. מבקריו אינם זקוקים לשום תקופת התודעת כדי להכירו וללמוד את אותותיו..."

נושא האקסהיביציונים אינו נעלם מחיי המין של הצמחים, כתיאור פיטרית הפא- לוס (פיטרית זיקפתית): "הפיטרית היא זאת דומה עד להפליא, בצורתה וכממדיה, לכין מפורש של אדם, השרוי בויקרה. היא צומחת בשלהי הקיץ כבלית פתוך הקרקע ותופחת עד מהרה לממדי ביצה. בשלב זה בוקע הקצה מתוך הקרוב החי- צוני ובתוך שעות אחדות הוא מתארך למי- לוא מיימרו... הפיטרית הזאת מושכת אליה את המבקרים הדרושים לה לא כי אמצעות המראה הפלי, אלא באמצעות ה- ריח, שכניאדם עשויים לחשוד אותו ל- מחליא... וזו ריח נוחות הנודף מתוך קריש רירי, ירוק כהה, המכסה את הגולה המחודרת..."

פרקים נוספים בספר זה נושאים כותרות כמו שיעבוד וסאדיזם; הריון בצמחים; רביית בתולים ועוד כותרות — ההופכות את חיי המין של הצמחים לתעורבת של ספר עיון מרתק וספר לימוד — העשוי לתרום למעיין בו, מושגים על חיינו הוא וחיי סביבתו הקרובה.

אלון

מדור מיוחד של ספרים הרואים-אור באחרונה, הוא מדור ספרי הפרחים של ארץ-ישראל. אחד מספרים אלה הוא ספ- רו של עזריאל אלון פרחים יפים בנגב. הספר מופה את פרחי הנגב, בהתאם לאזורי המישינה שלהם (דרום הנגב, הר הנגב, צפון הנגב, מדבר יהודה ועוד).

בסיפורו של אלון מצויים תצלומים מר- היכים בלוזית העלות על פרחים מופ- לאים, ביניהם: יחנוק המדבר; תמי- ריר מרוקאי; צמרורה אפריקאית; זהבית אישונה; באשן שלשת העורקים; אהרונסונית פקטורובס- קי; בצלצלה ארצישראלית; צפרנית מקופחת; פעמונית ירו- שלים; יקינטונית מעורקת ועוד.

דפני

ספר צמחים ישראלי מעולה הוא סיפורו של ד"ר אמוץ דפני הסחלבים בישר- אל***. ספר זה מביא את מיכלול עולם הסחלבים בארץ, החל בפרק סחלבים ושיקויי אהבה וכלה בתהליך ההזדווגות המדומה של בני צמח זה. מי שרואה

* אלק בריסטאו — חיי המין של הצמי- חים; עברית: נעמי כרמל; הוצאת כתר; 207 עמודים (כריכה קשה).

** עזריאל אלון — פרחים יפים בנגב; הוצאת עס-עובד; החברה להגנת הטבע; 139 עמודים (כריכה קשה, מתכונת לא אלבומית).

*** אמוץ דפני — הסחלבים בישראל; סידרת חצב; הוצאת מסדה; 83 עמודים (מתכונת אלבומית).

במוצאיישבתות בטלוויזיה את הסידרה הבלשית נרו וולף, ואת אוסף הסחלבים הנדיר, שמחזיק הבלש הגניורק בהמתו — עשוי להתרגש ממראה 28 מיני הסח- לבים הגדלים בישראל (מתוך כ-30.000 סוגים בעולם כולו).

בין סוגי הסחלבים הגדלים בישראל בול- טים ביופיים ובתפוצתם דבורנית דינ- סמור, שפתן מצוי, כ-סחלב צרי- פי, סחלב שלושי-שיניים, הסחלב המנוקד ובני-החורש הגדול.

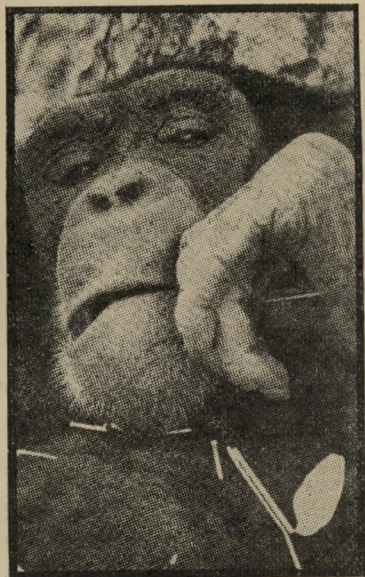
בעלי-חיים

ברייאר

שמורות-הטבע הגדולות ביותר בעולם שוכנות בגבעות הירוקות של אפריקה, שדומה כי הפכו לגן-חיות ענק, המזכיר למין האנושי את מוצאו, ולעיתים קר- וות את בני-דודיו הקופים.

שאר-יבשים הקרובים ביותר של בני- אנוש אלה קופי-האדם, שלרובם נשקפת כיום סכנת כלייה, הרג, הטיפה והרס סבי- בתם הטיבעית. יום אחד מחליטה חוקרת טבע צעירה, לאמץ אסופים ויתומים מבין השימפנזים של מערב-אפריקה ולהחזירם אל הטבע באזור של שמורת-טבע. היא מקווה לתקן בכך מעט מנוקי הציווילי- זציה המערבית לבעלי-חיים אלה, החור- קרת, סטלה ברייאר מספרת בספרה שוכני היערות* על הקורות אותה ואת קופיה.

בפרקים הראשונים של סיפרה מספרת ברייאר על הקע שלה, ועל משיכתה לבעלי-החיים. בפרקים אלה היא מספרת על ראשית פועלה — ליקוט הקופים. על גיבור ספר זה, הקוף ויליאם, כותבת ברייאר, "גזרנו והחזקנו ממנו את החיות האחרות כל עוד היה חולה וביישן. ברנע שהחליט לעזוב את הארגו שלו, הפך

קוף ויליאם שחה מעט פרפין

הטיפול בו למלאכה בת עשרים-יארבע שעות ביממה..."

* סטלה ברייאר — שוכני היערות; עברית: עמוס פארן; הוצאת מסדה; 237 עמודים (כריכה קשה + תצלומים בשחור-לבן, מתכונת אלבומית).

על אחד ממעשי השוכבות של הקוף ויליאם, כותבת ברייאר: "הגעתי למיטתה וגילית שויליאם שחה מעט פרפין..." ברייאר מלווה את התפתחות שמורת הקוף פים שלה, בתיאורים מרתקים, אנושיים ביותר, הבוחנים את מעשיהם בעיניהם של בני-אדם, שהשלימו כבר את הפרק הנה של האבולוציה הדארווינית. יש ב- שוכני היערות גם פרקים של הרפתקות, מתוכן ניתן ללמוד אילו הן המדינות האפ- ריקאיות בעלות התודעה לשימור זני קוף פים ובעלי-חיים המצויים על סף הכחדה, והמדינות הציוניות — שנושא זה אינו מצוי על סדר יומן. מצויים בספר ניסוחים בהחלט שימפנזות שהיו בשבי בגני-חיות לחיק-הטבע, וחיותם במחיצתם של בני- האדם, הדואגים לשימור בעלי החיים ב- אפריקה.

מקינן

ג'ון מקינן הוא נכדו של ראש-ממ- שלת בריטניה לשעבר, רמזי מקדונלד. הוא נולד בלידס, ב-1947, ועסק באפריקה במחקר-רשדה בהתנהגותם של חרקים ו- שימפנזים. אחריכך השלים את לימודיו באוקספורד, והחל את מחקרו בקופי ה- אורנג. השלמת עבודת הדוקטוראט שלו נעשתה בהדרכתם של הפרופסור ג'ון טינברגן (התן פרס נובל) והד"ר רס- מונד מוריס (הקוף העירוט).

סיפורו של ג'ון מקינן בעקבות הקוף האדם* עוסק אף הוא בבני-דודיו של האדם, העליקופים (או קופי-האדם) שעליהם מחפפת סכנת הכחדה. הסכנה המוחשית ביותר נישקפת לאורנג-אוטאן, בסיפורו מביא מקינן דין וחשבון על אופני ההתי- נהגות של בעלי-חיים מרתק זה, ומתאר את חיינו ברגישות ובפיוט. מחקרו של מקינן הוא אחד היסודיים והבהירים ש- יכתבו אודות קוף-אדם זה.

כבר בפרקי הפתיחה מביא מקינן סיר- פורי רקע על האורנג-אוטאן: "אגדה נפוי- צה מספרת על אורנג-אוטאן שהחף נענה צעירה בת-ילדים, כלא איתה במערה שבין העצים והיונה בפירות. לימים נולד לה תינוק שהציו אדם וחציו קוף. יום אחד היא השתלשלה מן העץ בעזרת חבל שקלעה מסיבי קוקוס וברדה. הנערה רצה במעבה היער, מאמצת אל גופה את תי- נוקה, אך האורנג-אוטאן דלק אחריה, מוז- נכ בין צמרות העצים. היא הגיעה לשפת הנהר וראתה סירה העומדת להפליג מן הגדה. האורנג-אוטאן כמעט הדביק או- תה, אך האיש שבסירה קרא אליה לחש- ליק מצדיה את התינוק. היא עשתה כן והקיף עצר כדי להרים את התינוק, וכך ניתנה לה שהות להגיע אל הסירה ולהי- מלט. בזעמו קרע הקוף את התינוק ל- שניים והשליך את המחצית האנושית ל- עבר הסירה המתרחקת ואת המחצית הקו- פית לעבר היער. קריאותיו הרמות של האורנג-אוטאן הן, לפי האגדה, זעקות השכר המלוות את חיפושיו המתכזרים אחר בהירת-ליבו האבודה..."

סיפורו של מקינן מספר על מחקריו ובדיקותיו באיי בורניאו, תוך בחינת הר- גליהם השונים של קופי-האדם, כאשר התבוננותו העיקרית היא באופיו המתבודד של האורנג-אוטאן, יחסיו עם שותפו, ובעיקר הצורך להציל קוף זה מהכחדה.

ואן-לאוויק וגודול

הוגו ואן-לאוויק, צלם-הטלוויזיה ש- צילם רבות מסדרות הסרטים על אפריקה וחיותיה, חבר עם חוקרת השימפנזים

* ג'ון מקינן — בעיקבות הקוף הא- דום; עברית: יורם טה; הוצאת מסדה; 181 עמודים (כריכה קשה + תצלומים צבעוניים, מתכונת אלבומית).